

В.Г.ВОРОНКОВА

Запорізька державна інженерна академія, Запоріжжя

**ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОЇ ПАРАДИГМИ В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

В статті розкривається суть і напрями формування і розвитку економічної парадигми України у XXI столітті, на яку впливає системна криза; відмічається, що основною умовою мінімізації негативних наслідків впливу світової фінансової кризи є здійснення збалансованої державної політики економічного і соціального розвитку; аналізуються основні напрями формування та розвитку економічної парадигми в умовах ринку, глобалізації, диверсифікації та інформатизації.

Ключові слова: економічна парадигма, криза, системна криза, фінансова криза, ефективність економіки, глобалізація, диверсифікація, інформатизація, неоекономіка.

Вступ

Формування та розвиток нової економічної парадигми XXI століття дозволить використанню всіх важелів управління економікою, щоб задіяти духовні, інтелектуальні, організаційні, матеріально-фінансові ресурси України для цивілізаційного стрибка і розв'язати невідкладні проблеми часу. Україна, як і більшість держав світу, зазнала значного негативного впливу внаслідок погіршення економічної ситуації, пов'язаного зі світовою фінансовою кризою. Спад світової економіки, зменшення попиту та падіння цін на світовому товарному ринку позначилися на розвитку економічної парадигми України. Основними проблемами, з якими зіткнулась Україна, були обвал фондового та валютного ринку, погіршення стану справ у банківській системі, падіння позицій основних українських експортерів на світовому ринку. Як наслідок, валовий внутрішній продукт у 2008 р. збільшився порівняно з 2007 роком лише на 2,1 відсотка, в той час як у 2007 році відповідний показник становив 7,9 відсотка. Разом із тим за підсумками 2008 року рівень інфляції в Україні становив 22,3 відсотка, реальний приріст середньомісячної зарплати – 6,3 відсотка, рівень безробіття – 6,9 відсотка (за методологією Міжнародної організації праці), а дефіцит зведеного бюджету -1,5 відсотка валового внутрішнього продукту. Поглиблення дисбалансів в Україні позначилося на активності іноземних інвесторів, чистий приріст прямих іноземних інвестицій за 2008 рік становив 6,2 млрд. доларів США. За підсумками першого півріччя 2009 року ситуація в економіці держави залишається складною. Україна докладатиме зусиль для підвищення адаптованості національної економіки до нових викликів шляхом розвитку внутрішнього потенціалу, а також адекватного захисту національних інтересів від наявних та потенційних загроз.

Мета статті:

- проаналізувати проблеми фінансової, економічної та інших видів кризи, що привели до появи системного явища кризи, яка вплинула на всі сфери життєдіяльності суспільства;

- розробити заходи щодо підвищення конкурентоспроможності економіки України, яка потребує вирішення комплексу задач;

Обговорення проблеми

Формування та розвиток економічної парадигми, спрямованої на подолання кризи та відновлення економічного зростання, здійснюється в напрямі досягнення макроекономічної стабілізації, стимулювання інвестиційної діяльності, підтримки реального сектору економіки. Передбачається приділити увагу диверсифікації джерел енергії та безпеці постачання енергоресурсів, модернізації енергетичної галузі, забезпечення використання енергетичних ресурсів та відновлюваних джерел енергії. В умовах фінансової кризи основними завданнями залишаються мінімізація її негативних наслідків та забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку у посткризовий період 2010-2012 років.

Основною умовою мінімізації негативних наслідків впливу світової фінансової кризи є здійснення збалансованої державної політики економічного і соціального розвитку. В Україні продовжуватиметься розбудова соціально орієнтованої ринкової економіки, поглиблення інституційних та структурних перетворень, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності економіки держави. Середньострокові цілі: 1) довести рівень індексу споживання на 7-8 відсотків (в період від грудня до грудня); 2) оптимізувати податкову систему в частині зниження податкового навантаження, розширити базу оподаткування, скасувати малоефективні податки і збори; 3) повернути заощадження населення у банківську систему та відновити кредитування реального сектору економіки. Пріоритетні завдання на поточний рік: 1) зменшити рівень інфляції (менш як на 16 відсотків); 2) зберегти стабільність національної валюти; 3) відновити довіру до банківської системи. Концепція Державної програми підвищення конкурентоспроможності національної економіки на 2007-2015 роки» свідчить, що перший етап з 2007 по 2011 роки має стати етапом кардинального поліпшення підприємницького середовища та створення сучасної висококонкурентної індустрії як на зовнішньому, так і внутрішньому ринку. Другий етап з 2012 по 2015 роки буде етапом, коли поряд із подальшим розвитком фундаментальних складових конкурентоспроможної економіки, більша ресурсна підтримка буде направлена на ефективність та інновативність.

Формування та розвиток економічної парадигми XXI століття направлено на розробку заходів щодо підвищення конкурентоспроможності економіки України потребує вирішення наступних задач: Група 1. Фундаментальні: забезпечення макроекономічної стабільності; підвищення ефективності державного управління (колективних державних послуг); розвиток людського капіталу та покращення якісного складу трудових

ресурсів. Група 2. Підвищення ефективності: розвиток підприємництва; розвиток фінансових ринків; підвищення рівня технологічного рівня виробництва та ефективного використання енергетичних ресурсів. Група 3. Посилення інновативності та забезпечення сталого розвитку: стабілізація і поліпшення екологічного стану території України (екологічно збалансованого розвитку); посилення інноваційної складової розвитку. Забезпечення макроекономічної стабільності зводиться до: 1) проведення податкової і бюджетної реформи; 2) детінізація економіки, легалізація тіньових капіталів; 3) проведення виваженої та передбачуваної цінової та валютно-курсової політики; 4) вирівнювання диспропорцій у розвитку регіонів. Для реалізації цих ідей необхідно сформулювати нову парадигму менеджменту XXI століття, яка зводиться до наступного: 1) формування менеджменту творчості, який протистоїть процесам саморуйнації людської особистості і руйнівним тенденціям зовнішнього середовища; 2) створення умов для гармонізації відкритих саморегульованих систем – людини, організації, суспільства; 3) створення умов для реалізації творчого потенціалу колективу і особистості; 4) формування і впровадження механізму ефективного управління на всіх рівнях будь-якої відкритої системи. Для цього необхідно розвивати: 1) фінансово-орієнтований менеджмент; 2) маркетинг-менеджмент; 3) менеджмент якості (процесно-орієнтований менеджмент); 4) менеджмент знань (тісно пов'язаний з концепціями «нематеріальної економіки»); 5) соціально-адекватний менеджмент.

Аналіз свідчить, що у кінці XX століття і майже до 2007 року у світовій економіці спостерігався підйом. Проте потім його інтенсивність різко понизилася. У великій мірі падіння темпів росту було викликано системною фінансовою кризою, яка розгорнулася у США, а потім перекинулася на весь світ. До кінця 2008 р. вона стала переростати у глобальну економічну кризу, яка по своїм масштабам є найглибшою з часів Великої депресії 30-х рр. XX століття. Висока динаміка підйому до кризи і та ейфорія, що її супроводжували, поглибили гостроту сприйняття падіння виробництва. І хоча у середині 2009 р. помітні були деякі ознаки відродження світової економіки, її стан продовжував залишатися тяжким. Падіння заключалося у тому, що воно було викликано тими ж причинами, що й попередній йому динамічний підйом. В їх основі – одночасна дія двох фундаментальних факторів: глобалізації та прискорення інноваційного розвитку. Глобалізація вплинула на кількісні параметри процесів, які відбувалися у світовому господарстві, а інновації – на їх якість.

Передумови і причини кризи 2000 року

Підйом, який передував кризі, став найбільш затяжним і інтенсивним за останні 40 років. Він спирався на підвищення ефективності виробництва, в основі якого лежало прискорення інноваційного розвитку. На межі XXI століття наукоємні виробництва давали 85% приросту світового ВВП. У 2000 р. зросло значення нематеріальних факторів виробництва і створення вартості. Швидке розповсюдження нових технологій не тільки принесло

Формування і розвиток економічної парадигми в умовах глобалізації

нові способи ведення господарства, але й сформувало нові типи взаємовідносин у світовому господарстві. Підвищення продуктивності праці забезпечило одночасне зростання прибутків населення в багатьох країнах світу. Воно дозволило також зменшити негативні наслідки зростання цін сировинних товарів, у першу чергу нафти, для економіки, стримувало інфляційні процеси у світі. У тому ж напрямку діяли наслідки більш раціонального використання ресурсів. Які були втягнуті у світовий відтворювальний процес. Особливістю підйому стало те, що він охопив всі групи країн сучасного світу і став одним із синхронізованих за всю історію ділових циклів. У ході підйому помітно змінилася конфігурація економічної міцності у світі. Якщо у ході попереднього розвитку від глобалізації економіки вигравали лише розвинуті країни і саме від них виходили імпульси до зростання, то у 2000 р. ситуація змінилася.

Завдяки сполученню глобалізації та інноваційного розвитку – швидкому розповсюдженню досягнень науково-технічного прогресу на все більшу кількість держав – бенефіціаріями цього процесу стали і провідні країни, що розвиваються. У результаті у 2000 р. у світовому господарстві відбулося істотне перебророзподілення сил. Головне – значно укріпилися позиції країн, що розвиваються. З 2000 по 2007 рр. їх частка у світовому ВВП підвищилася з 31,4 до 37,2 %. Швидкозростаючі економіки потіснили старих лідерів, скоротився, хоча й не на багато, розрив по рівню економічного розвитку (ВВП на душу населення) між країнами, які розвиваються, і розвинутими. Провідні країни, що розвиваються, поряд із США, стали локомотивами підйому. Головний вклад у світову економіку внесли Бразилія, Росія, Індія, Китай (країни БРІК): за 2000- 2008 рр. ВВП Китаю зросло майже вдвічі, в Індії - більш чим на 70%. Велику роль у підвищенні динаміки виробництва у них відіграв чистий приплив капіталу із розвинутих економік. Крім того, у розвинутих країнах світу підвищилася ефективність управління економікою.

Сильний імпульс зростання у швидко розвиваючих країнах світу відбулося за рахунок інноваційної складової. По окремим інформаційно-комунікаційним технологіям вони перейшли від «доганяючого» розвитку до «лідуючого». У поточному десятилітті збільшилася роль розвиваючих країн і в міжнародних потоках прямих іноземних інвестицій, причому не тільки у якості імпортерів, але й експортерів капіталу. Свою скромну нішу у цьому процесі зайняли країни із перехідною економікою із Центрально-Східної Європи. Характерна риса сучасної транснаціоналізації – швидке зростання саме цієї групи держав у числі найбільших ТНК. Якщо у 2006 р. серед 500 - провідних корпорацій світу нараховувалося 20 компаній із країн БРІК (Бразилія, Росія, Індія, Китай), то у 2008 р. частка їх зросла до 62. Збільшилися випадки навіть контролю ними над західними корпораціями.

Важлива особливість 2000-років – більш активна роль розвиваючих країн на світових фінансових ринках. Центр тяги світових фінансових центрів став переміщатися із «глобального Заходу» на «глобальний Схід». Сюди все активніше приходили і банки (державні і приватні) швидко

розвиваючих країн і країн з перехідною економікою – так званих формуючих ринкових економік, де вже склалися зрілі фінансові інститути. Мова йде про Китай, Індонезію, Мексику, Південну Корею, Малайзію, Аргентину, Бразилію і Росію. Серйозну конкуренцію Нью-Йорку і Лондону створювали фінансові центри, які виникли у Гонконзі, Дубаї, Сінгапурі, Бомбеї, Шанхаї. Падіння ваги розвинутих країн у світовому ВВП з 62,3 у 2000р. до 55,4% у 2007р. – супроводжувалося змінами балансу сил у цій групі країн. У 2000 р. по об'єму ВВП і об'єму ВВП на душу населення США збільшили відрив від країн Європейського Союзу та Японії.

Виявилися такі конкурентні переваги США, як високий інноваційний і технологічний потенціал, великі вкладення в людський капітал, могутність американських ТНК, а також збереження долару як головної резервної валюти. Доларові грошові потоки обслуговують біля 70% міжнародних трансакцій у світовій фінансовій системі. У 2000р. великі зміни відбувалися і в економіці Європи, де продовжувався інтенсивний розвиток інтеграційних процесів. Формування економічного і валютного союзу у Євросоюзі відбувалося як вширину, так вглибину. У 2004 р. число учасників ЄС зросло від 15 до 25, а у 2007 р. воно збільшилося до 27. Завершилося створення єдиного внутрішнього ринку послуг. У 1999 р. була введена єдина валюта – євро, почав діяти Європейський центральний банк; на початку 2009 р. учасниками зони євро були 16 країн.

У країнах з перехідною економікою економічне зростання відновилося з 1999 р., а з 2000 р. вони стали найбільш динамічним регіоном світу. Формування ринкової економіки і зростаюча інтеграція цих країн у світовий економічний простір сприяли прискоренню їх економічного простору. З 2000 по 2007 рр. їх питома частка у світовому ВВП підвищилася з 6,3 до 7,3%. Високій діловій активності сприяли перетворення у галузевій структурі світового господарства. Головним із них стала «сервісізація економіки»: сфера послуг розвивалася випереджаючими темпами по відношенню до галузей матеріального виробництва. З 1990 по 2006 рр. її частка у світовому ВВП зросла з 61,4 до 67,0%. «Невиробничий сектор» став стрижнем постіндустріального господарства, а звідси зростання значення галузей інтелектуальної сфери – освіти, охорони здоров'я, науки. Розвиток цього сегменту економіки переважно на ринкових началах, поряд з дерегулюванням і приватизацією структур суспільного сектору, розширило межі ринку і конкуренції у послугах, стимулювало їх трансмежову експансію. У цьому секторі лідирував комплекс ділових і професійних послуг – маркетинг, менеджмент, лізинг, а також інформаційно-комп'ютерні, консультаційні, аудиторські і бухгалтерські послуги; швидко розвивалися телекомунікаційні послуги; переливання суспільних ресурсів у послуги соціальної та гуманітарної орієнтації.

Одна і найважливіших особливостей розвитку економічної парадигми останнього часу – його фінанціалізація, гіпертрофоване розширення фінансово-кредитної сфери, бурхливий розвиток фондового ринку. Ринок цінних паперів створив свою власну, штучну реальність в результаті чого Формування і розвиток економічної парадигми в умовах глобалізації

відбувалося розбухання і ускладнення грошово-кредитної надбудови, тобто віртуальної економіки. Все це більше відривалося від реальної економіки. Фінансові операції все більше відривалися від товарного виробництва і від торгівлі, і розвивалися автономно згідно з власною динамікою і правилами. Посилилася роль віртуальних факторів у формуванні найважливіших господарських пропорцій. По суті, фінанціалізація стала періодом посиленого домінування фінансового сектору і загальній економічній діяльності. Цей процес представляє собою спосіб накопичення, у якому прибуток все більше відтворюється не через посередництво торгівлі чи виробництва товарів, а через фінансові канали.

Швидкий розвиток ринків визначив розквіт фінансових інститутів. Банки, перш за все інвестиційні, перетворилися у провідних економічних гравців, вплив яких помітно перевищив їх формальну роль у якості посередників на ринках капіталу. На початку поточного десятиліття відбувся бум в індустрії хеджфондів – інвестиційних фондів, операції яких характеризуються високою мірою ризику та агресивністю, а також фондів приватних інвестицій – приватних компаній, які вкладають капітал в інші фірми, реструктуризують їх і таким чином підвищують вартість їх активів, а потім продають ці фірми з прибутком. Фінансові служби стали домінувати в управлінні компаніями, фінансові активи - серед їх активів: цінні папери, особливо акції – серед фінансових активів. Фондовий ринок став домінувати як ринок корпоративного контролю у визначенні стратегій компаній, а коливання фондового ринку почали визначати бізнес-цикли. Країни, які забезпечили швидке дерегулювання своїх фінансових ринків, а, отже, фінанціалізацію своїх економік, виграли більше всього. Модель капіталізму «акціонерної вартості» найкращим чином вкоренилася у країнах англосаксонської культури, що забезпечило максимальне дерегулювання саме їх фінансових ринків - США, Британії, Канади, Австралії, Нової Зеландії, Ірландії.

Україна в контексті системної кризи

В сучасних умовах трансформації сучасного українського суспільства Україна вступила у фазу системної кризи, в якій негативні тенденції останніх 20 років в економічній, соціальній, техногенній сферах починають приводити до нових типів катастроф, нестабільностей, лиха. Новий переділ у світі вступив у фазу силового протистояння, що у значній мірі збільшує ризики, пов'язані з технологічним тероризмом, ціну політичних рішень, що приймаються сьогодні. Сьогодні необхідно:

- 1) прогноз і попередження кризових явищ;
- 2) управління ризиками як комплекс заходів, що дозволяють ліквідувати кризові явища.

1. Прогноз і попередження кризових явищ. Якщо ще декілька років назад слід було б говорити про управління ризиками як про комплекс змаходів, що дозволяють перейти від ліквідації до пом'якшення наслідків різного роду криз та катастроф, то сьогодні навіть перейти до прогнозу і попередження катастроф вже являється недостатнім. Знакові катастрофи

останніх років свідчать, що рядові «технічні» рішення можуть потягнути за собою ланцюг причин і наслідків, що приводить до трагічних наслідків і великих втрат. Тому необхідно аналізувати можливі неблагоприємні події (у тому числі аварії і катастрофи) у більш широкому системному контексті, як «спусковий крючок» для появи криз різного типу. Це ставить проблему опису класифікації і попередження криз різного роду, що і уявляється необхідним етапом для виходу країни з системної кризи.

2. Науковий моніторинг. Система збирання та аналізу інформації, що існує в країні, неадекватна задачам управління стратегічними ризиками, прогнозу і попередження кризових явищ. Більше того, об'єм і зміст інформації, необхідної для серйозної наукової підтримки рішень, які приймаються, швидко змінюється.

Формування і розвиток економічної парадигми в умовах глобалізації потребує вироблення підходів до управління складними соціально-економічними системами в умовах глобалізації відрізняється від традиційного управління. Це пов'язано з тим, що складні системи є непередбачуваними, досить складно вибрати для даних умов «оптимальний» шлях переходу від одного стану до іншого. Нелінійна динаміка приводить не тільки до хаосу, але й сприяє самоорганізації порядку в складних системах. Характерним при цьому є встановлення зворотних зв'язків між елементами складної соціальної системи, в контексті якої наслідки самі стають причинами і викликають зміни у тих елементах, які першочергово виступали як їх причини. В умовах нелінійності макроскопічні зміни ведуть до появи макроскопічних структур, які детерміновані не тільки елементами системи, а й стають можливими завдяки взаємодії елементів при відповідних початкових і межових умовах, тобто при встановленні управляючих параметрів відкритої (дисипативної) системи. Соціально-економічна система – це цілісна сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих соціальних та економічних інститутів (суб'єктів) і відносин з приводу розподілення і споживання матеріальних і нематеріальних ресурсів, виробництва, розподілу, обміну і споживання товарів і послуг. Основні властивості соціально-економічної системи: 1) цілісність; 2) ієрархічність; 3) інтегративність. Як приклад, відмітимо, що підприємство являється відкритою складною соціально-економічною системою, яка характеризується багатьма чинниками – економічними, політичними, екологічними; володіє певною мотивацією і модифікацією руху згідно стадій життєвого циклу, які залежать від посилення динамічних характеристик ресурсного потенціалу (О.І.Косарев, В.Є.Марчук).

Формування і розвиток економічної парадигми в умовах глобалізації потребує використання теоретичних і методичних підходів теорії систем та системного аналізу, які являються ще не використаним інструментом пізнання складних об'єктів реальності – фізичних, біологічних, соціальних, соціально-економічних. Загальносистемні властивості і закономірності являються превалюючими над частковими (економічними, статистичними, логічними) характеристиками моделей досліджуваних об'єктів і складають

Формування і розвиток економічної парадигми в умовах глобалізації

основу макробачення соціально-економічної системи як складного соціального організму. Результативність системного підходу до аналізу відкритих (дисипативних - розсіюючих у просторі) залежить від якості моделювання та ідентифікації об'єкта, тобто опису його якісних (істотних) характеристик, у даному випадку – підприємств чи організацій. Під відкритими (дисипативними) організаціями (системами) ми розуміємо складні системи, які обмінюються речовиною та енергією з оточуючим середовищем та наявністю зворотних зв'язків у системі. Засобами математичного аналізу самоорганізація та емерджентне виникнення порядку можуть бути зведені до нелінійної циклічної причинності, що визначає характер взаємодії елементів всередині системи. Аналогічно й Інтернет до певної міри представляє собою складну самоорганізуючу інформаційну систему, у якій відсутнім є центральний вузол зв'язку. Потік інформації у таких складних інформаційних системах і системах комунікації як Інтернет не може контролюватися і управлятися окремими користувачами. Передумовами такого контролю являється установка розумних інформаційних фільтрів, програм координації і кооперації, які, будучи розподіленими у мережі, діють у відповідності з інтересами користувача. Нелінійна причинність відкриває можливості для перенесення властивостей самоорганізації органічних систем в техніку.

Сьогодні вже говорять про Organic Computing, при якому автономні одиниці складних технічних систем дозволяють здійснювати самодіагноз і самолікування при помилках функціонування. При аналізі економічних і соціальних систем ми маємо справу з багатовимірними системами, які включають багато компонентів. Світові інформаційні і комунікаційні мережі перетинають кордони країн і прискорюють процес глобалізації. В умовах складності і глобалізації працівники підприємств стикаються з комплексами взаємопов'язаних проблем. Тому від них вимагають не тільки компетентності у сфері прийняття рішень, але й системного рішення й управління, яке повинно будуватися на досягненнях когнітивних і системних дослідженнях, поняттях філософії та етики. В сучасному інформаційному суспільстві управління складністю перетворюється на управління знаннями. Творчий потенціал відіграє ключову роль у визначенні місця підприємства в інформаційному суспільстві.

Формування і розвиток економічної парадигми буде успішним тоді, коли ми будемо розуміти нелінійну динаміку складних систем і моделювати глобальні тенденції розвитку. Інформаційні і комунікаційні мережі всесвітнього масштабу прискорюють процес глобалізації і підвищують таким чином рівень складності. Рушійними факторами являються знання та інформація, які сприяють адекватному розумінню складних соціально-економічних систем в умовах нелінійного суспільства. Самоорганізація приводить до появи нових знань, з якими ми стикаємося на нових щаблях прогресу. Самоорганізація необхідна для того, щоб подолати зростаючу складність і облаштувати світ, у якому проживає людина. Проте сьогодні ми живемо у суспільстві ризику, яке формується в умовах глобалізації, а

глобальне суспільство уявляється сьогодні як суспільство ймовірнісне, слабо прогнозоване і контрольоване, міра невизначеності якого постійно зростає. Ризик як атрибут невизначеності стає невід'ємною рисою як суспільства, так і складних соціально-економічних систем, а перехід від одного соціального порядку до іншого у таких системах супроводжується явищами соціального хаосу, який виступає специфічним станом соціальної системи. Розгортання самоорганізаційних механізмів трансформації соціальної системи, вихід на нові параметри порядку залежить від історичних, економічних, політичних, духовно-ідеологічних, правових засад суспільства. Ризик відображає особливий зріз соціальної реальності і суспільного життя в цілому. Об'єктивне існування ризику зумовлюється як ймовірнісна характеристика багатьох природних і соціальних процесів, так і багатоваріантність відносин, в які вступають суб'єкти-учасники даних процесів.

Економічна парадигма, що формується в умовах глобалізації, характеризується новими тенденціями і факторами. Серед нових тенденцій слід назвати глобалізацію та глокалізацію, інформатизацію та лібералізацію; серед факторів – етнонаціональний, культурний і релігійний. Це ті тенденції та фактори, що діють в умовах «зіткнення цивілізацій» і сприяють появі суспільства ризику. Ризик в сучасному світі стає атрибутом самого соціуму як соціального і політичного організму, так і складних соціально-економічних систем, і визначає соціум нестабільним і схильним до саморуйнування. Відповідальність за ризик покладається на фактори соціального порядку, тобто на процеси, пов'язані з прийняттям рішень. Ситуації ризику супроводжують три співіснуючих умови: 1) наявність невизначеності; 2) необхідність вибору альтернативи; 3) можливість оцінити початок альтернатив.

Про них досить влучно відмітив Павло Гуревич у передмові до книги відомого американського філософа Ельвіна Тоффлера «Шок майбутнього»: «Ви просинаєтесь ранком і бачите, що світ, який довгі роки був усталеним тлом вашого життя, змінився. Все, до чого ви звикли, стало іншим... Ви йдете в магазин і дивуєтесь, як зросли ціни. Швидко руйнується усталений спосіб життя, відходить в минуле те, що ще недавно створювало сенс нашого буття. Змінюються орієнтації, падають святині, світ стає ворожим, людина залишається на самоті перед несвідомим». Управління складними сучасними системами в умовах ринкової економіки є надзвичайно складним процесом, який враховує багато факторів – економічних, політичних, міжнародних, глобалізаційних, екологічних, що породжують безліч ризиків.

В епоху глобалізації поглиблюються екзистенційні ризики, тому що: міста, в яких ми живемо, стресогенні; кордони конфліктні; економіка кризова, соціум неврівноважений, катастрофи стихійні; кризи управлінські полонили соціально-економічні системи; техніка аварійна, тобто ми знаходимося між порядком і хаосом, що визначається спонтанністю, невизначеністю, не прогнозованістю, і як результат – безсистемністю і непередбачуваністю. А все вище перераховане потребує синергетичної парадигми, синергетичного співробітництва, синергетичного управління, Формування і розвиток економічної парадигми в умовах глобалізації

синергетичного мислення в епоху глобалізації. Сьогодні виникла необхідність осмислити: як подолати межі некерованості саморуйнівним процесам, що посилюють дестабілізацію і руйнацію нашого соціуму? як подолати екзистенційні (особисті) ризики і перманентну конфліктоманію? як покласти кінець сучасним саморуйнівним процесам у сучасному соціумі, які породжують саморуйнівну (деструктивну) особистість? коли моральні ідеали стануть основою філософії розвитку, яка прийде на зміну філософії дезорганізованості і нестабільності? як сформувати синергетичну самість, яка б сприяла оздоровленню суспільства і соціального порядку?

В сучасному суспільстві ризику зростає роль організаційної свідомості, так як: по-перше, людина сама повинна приймати рішення, щоб забезпечити своє місце в суспільній структурі; по-друге, в умовах глобалізації ризиків та антропологічної катастрофи виживання людини залежить від самоорганізації; по-третє, так як катастрофи стають повсякденною реальністю, то їх причиною стає часто людська помилка, тому зростає роль людського фактору, який стає причиною катастроф – екологічних, техногенних тощо; по-четверте, сьогодні неминуче потрібно підвищення персональної відповідальності за все, що здійснюється в соціумі, як на рівні керівної еліти, так і окремого емпіричного індивіда на мікро-макро-мезорівнях; по-п'яте, у зв'язку з тим, що відбувається експансія модернізаційних ризиків, що загрожують природі, харчуванню, здоров'ю у зв'язку з появою модифікованих продуктів; по-шосте, у зв'язку з тим, що зростають різноманітні форми дестабілізації і руйнації соціуму у всіх сферах суспільного життя. Ризик техногенний виникає як наслідок рішень і в локальному, і в регіональному, і в глобальному масштабах – при добуванні, експлуатації, збереженні і знищенні відходів природних ресурсів (нафта, вугілля, вода, повітря). Ризик екологічний - ймовірність деградації оточуючого середовища чи переходу його в нестійкий стан в результаті господарської діяльності, а також надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Ризик організаційний, який характеризується співіснуванням чотирьох факторів: 1) посиленням взаємозалежності всіх частин і елементів організації; 2) накопиченням організаційної складності на всіх рівнях і в усіх сферах людської організації; 3) зростанням невизначеності у функціонуванні і розвитку організацій всіх масштабів; 4) прискоренням змін в світі і середовищі організацій в цілому. Поєднання цих чотирьох факторів підвищує міру уразливості всього людства, а недотримання будь-яких зв'язків і правил в одній точці глобальної системи можуть викликати ланцюгову реакцію дезорганізації світового порядку.

Україна як самостійна держава, маючи великий природний, економічний, культурний та інтелектуальний капітал, зацікавлена в удосконаленні європейської архітектури безпеки. В умовах глобалізації ми стикаємося з більш складними проблемами, які пов'язані з нестійкими рівновагомими станами в політиці, економіці і суспільстві. Хаос, порядок і самоорганізація, як у природі, так і у суспільстві, виникають у відповідності з законами складних динамічних систем. До яких висновків слід прийти у

відношенні управління складними системами на підприємствах, у фірмах та адміністративних структурах?

Висновки

1. Слід враховувати: перехід від лінійної до нелінійної динаміки; самоорганізацію і динаміку у природі і суспільстві; самоорганізацію і динаміку в економіці і суспільстві; самоорганізацію і динаміку в комп'ютерних, інформаційних і комунікативних системах; самоорганізацію і динаміку в управлінні підприємствами і адміністративними системами; самоорганізацію і динаміку у глобалізаційну епоху. Країни і нації представляють собою складні системи, розвиток яких підпорядковується законам нелінійної динаміки. Нелінійна динаміка означає, що цими процесами у всіх деталях неможливо управляти централізовано. Тому необхідно своєчасно розпізнавати моменти нестійкості і можливі параметри порядку, які можуть домінувати у глобальних тенденціях розвитку. У наших силах впливати на нелінійну динаміку. В умовах нелінійного динамічного розвитку вільних ринків підприємства повинні перебудовуватися, а самоорганізація необхідна для того, щоб справитися із зростаючою складністю розвитку.

2. В контексті економічного досвіду відмічається, що сучасний світ є неповторно різноманітним, поляризованим і суперечливим. В сучасну епоху глобалізації з'явилися надзвичайно ризиковані екзистенційні ризики, пов'язані з існуванням самої людини, її виживання в умовах кризового соціуму, коли на передній план виходить «людський фактор». ХХІ століття характеризується рядом зрушень, які замикаються на людині, а глобальні світові зрушення доповнюються зрушеннями внутрішнього порядку

3. В управлінні складними соціально-економічними системами слід виділити шість найбільш перспективних напрямів розвитку технологій, які будуть сприяти підвищенню ефективності наукової компоненти: комп'ютери (програмування, Інтернет та макросхеми), телекомунікації, біотехнології, аерокосмічні, нанотехнологія і альтернативна енергетика – це ті, що можуть привести до швидкого росту економіки, уникаючи згубного впливу на навколишнє середовище. Тому, потрібно зробити ці напрямки пріоритетними для української економіки. В Україні є всі можливості стати провідною науково-розвинутою державою, але для цього потрібно докласти зусиль не тільки науковцям, а й владі і суспільству.

Перспективи подальших наукових досліджень

- аналіз проблем економічної парадигми України у ХХІ столітті;
- напрями оптимізації економіки України у ХХІ столітті.

Список використаної літератури:

1. Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри. Монографія.- Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2010.- 272с.
2. Воронкова В.Г., Ткаченко А.М., Ткаченко М.О. Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник. - К.: Видавн. «Професіонал», 2009. – 352с.

В.Г.ВОРОНКОВА

Запорожская государственная инженерная академия, Запорожье

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье раскрывается сущность и направления формирования и развития экономической парадигмы в XXI веке, на которую влияет системный кризис; отмечается, что основным условием минимизации отрицательных последствий влияния мирового финансового кризиса есть осуществление сбалансированной государственной политики экономического и социального развития; анализируются основные направления формирования и развития экономической парадигмы в условиях рынка, глобализации, диверсификации и информатизации.

Ключевые слова: экономическая парадигма, системный кризис, финансовый кризис, эффективность экономики, глобализация, диверсификация, информатизация, неэкономика

V. VORONKOVA

Zaporozhye state engineering academy, Zaporozhye

FORMING AND DEVELOPMENT OF UKRAINE ECONOMIC PARADIGM IN THE GLOBALIZATION

The article deals with the nature and direction of the forming and development of the economic paradigm in the twenty-first century, which is affected by a system crisis; it has been noted that the main condition to minimize the adverse effects of global financial crisis is the realization of a balanced state policy of the economic and social development; the key trends of economic paradigm development in conditions of market, globalization, diversification, and information has been analyzed.

Keywords: economic paradigm, system crisis, financial crisis, economic efficiency, globalization, diversification, informatization, neoeconomy

Стаття надійшла до редакції 02.11.11.p.